

Τα πρόσωπα της βαρβαρότητας

ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΑΝΑΣΗ ΓΙΑΛΚΕΤΣΗ

Ο 90ΧΡΟΝΟΣ Εντγκάρ Μορέν δεν μιλάει πλέον για επανάσταση. Ο γάλλος φιλόσοφος προτιμάει τον πιο πολύπλοκο και αμφίσημο όρο: μεταμόρφωση.

Η προσφιλής στον Μορέν ιδέα της μεταμόρφωσης αποτελεί πηγή έμπνευσης και για την εικαστική δημιουργία. Σαλβατόρ Νταλί, «Η μεταμόρφωση του Νάρκισσου».

Όπως εξηγεί σε μια πρόσφατη συνέντευξή του στο ιταλικό περιοδικό «L' Espresso»: «Η επανάσταση θέλει να κάνει το παρελθόν *tabula rasa* και να δώσει μια νέα αρχή, ενώ σχεδόν πάντα έχει άσχημη κατάληξη. Η μεταμόρφωση αντίθετα σημαίνει να σκεφτόμαστε το καλό ολόκληρης της ανθρωπότητας σε συνέχεια με το παρελθόν. Εγώ τάσσομαι υπέρ αυτής της λύσης».

Ο Μορέν θίγει το πρόβλημα της αμφισημίας της ιστορίας: «Ας σκεφτούμε την παγκοσμιοποίηση. Είναι το χειρότερο αλλά και το καλύτερο πράγμα που θα μπορούσε να μας συμβεί. Δεν μπορούμε να βλέπουμε από τη μια μεριά όλο το καλό και από την άλλη μόνο το κακό. Στην ιστορία το καλό συχνά υπήρξε αιτία του κακού».

Σύμφωνα με τον Μορέν, από αυτόν τον κίνδυνο μπορούμε να προστατευθούμε με την οικολογία της δράσης: «Κάθε δράση που αναλαμβάνουμε, ακόμα και με τις καλύτερες προθέσεις, σε ένα ορισμένο σημείο προσκρούει στις δεδομένες ιστορικές και κοινωνιολογικές συνθήκες. Εκεί είναι που μπορεί να ξεφύγει από τον έλεγχό μας και να αντιστραφεί το νόημά της. Οφείλουμε να έχουμε επίγνωση του ότι κάθε απόφαση είναι ένα στοίχημα και ότι μόνον μια ορισμένη στρατηγική επιτρέπει τη διόρθωση των πιθανών λαθών της δράσης που βρίσκεται σε εξέλιξη». Ο σεισμός της Λισαβόνας το 1755 υπήρξε ένας σταθμός για τη δυτική φιλοσοφία. Σηματοδότησε μια στροφή στη σκέψη του Διαφωτισμού. Εξηγεί ο Μορέν: «Μόνον οι καταστροφές μάς επιτρέπουν να

συνειδητοποιήσουμε τα θεμελιώδη προβλήματα. Οι σεισμοί, τα τσουνάμι μάς δείχνουν τις σοβαρές απειλές που επικρέμονται πάνω στη βιόσφαιρα. Αρκεί να σκεφτούμε την Ιαπωνία σήμερα. Κατανοήσαμε ότι η απόλυτη ασφάλεια είναι ένας μύθος. Και η πυρηνική ενέργεια, από την ίδια της την οργάνωση, είναι μια μορφή οικονομικού ολοκληρωτισμού: δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς τη μυστικότητα, η οποία ευνοεί την υπερβολική εξουσία των λόμπι». Στο ερώτημα «τι είναι το κακό;», ο γάλλος φιλόσοφος δίνει την ακόλουθη απάντηση: «Είναι η ανθρώπινη βαρβαρότητα. Η οποία όμως έχει διάφορες μορφές. Έχει ένα παλιό πρόσωπο: πόλεμος, σύγκρουση, κυριαρχία, εκμετάλλευση, βασανιστήρια, περιφρόνηση, ταπείνωση. Η δική μας σύγχρονη βαρβαρότητα είναι αντίθετα τεχνο-οικονομική. Βασίζεται στον υπολογισμό και στο κέρδος. Από τις ανθρώπινες ιδιότητες αναγνωρίζει μόνον εκείνες που μπορούν να μετρηθούν, να καταγραφούν με αριθμούς, παραγνωρίζοντας το βάθος της ανθρώπινης φύσης: την αγάπη, το μίσος, τη χαρά, τη θλίψη. Μερικές φορές τυχαίνει να συμμαχήσουν τα δύο είδη βαρβαρότητας. Η πρώτη συνένωση εκδηλώθηκε στο Αουσβιτς, όπου η εξόντωση εβραίων και Τσιγγάνων έγινε με βιομηχανικές μεθόδους. Προσοχή όμως, το δυναμικό του κακού βρίσκεται μέσα στον καθένα μας».

Ποιος ευθύνεται, όμως, που ο κόσμος μοιάζει να βαδίζει σήμερα προς μian Αποκάλυψη; «Ευθύνεται μια μυθολογία: εκείνη της νεοφιλελεύθερης οικονομίας, που είναι η άλλη όψη του μύθου του κομμουνισμού. Υπάρχουν ακόμα άνθρωποι που νομίζουν ότι η φιλελεύθερη οικονομία είναι η πραγματικότητα. Δεν είναι αλήθεια, είναι μόνον ιδεολογία. Δεν είναι καν μια θεωρία της αγοράς, επειδή σήμερα δεν υπάρχουν πλέον κανόνες και δεν υπάρχει πλέον ανταγωνισμός, αλλά μόνον κερδοσκοπία και κέρδη χωρίς όρια. Αν δεν τους τεθεί φραγμός θα βρεθούμε στον προθάλαμο της καταστροφής. Στο ερώτημα "ποιοι είναι οι δημιουργοί της Αποκάλυψης;" απαντώ αναφέροντας μια φράση του συναδέλφου μου Αλέν Τουρέν: "Ο χρηματοπιστωτικός καπιταλισμός τέθηκε πάνω από την ανθρωπότητα. Τώρα χρειάζεται να τον εκτοπίσουμε".

Η χρηματοπιστωτική κερδοσκοπία έγινε ένας εχθρός της ανθρωπότητας. Προσθέτω: σήμερα είμαστε σε μια κριτική φάση, στην οποία χρειάζεται να ξανασκεφτούμε και να δημιουργήσουμε μια πολιτική αναγέννηση. Προτείνω να αντλήσουμε ιδέες από τις τρεις κληρονομίες: την ελευθεριακή για την αυτονομία του ατόμου, τη σοσιαλιστική για να βελτιώσουμε την κοινωνία, την κομμουνιστική για να δημιουργήσουμε την κοινότητα. Αυτές οι κληρονομίες διαχωρίστηκαν, αποστεώθηκαν, εκφυλίστηκαν. Σήμερα οφείλουμε να επιστρέψουμε στις πηγές τους και να αναγεννήσουμε τα πάντα. Μπορούμε να βοηθηθούμε από την αποκλίνουσα και περιθωριακή σκέψη.

Η ανθρωπότητα άλλαξε πολλές φορές την πορεία της χάρη σε ανθρώπους από πρώτη άποψη περιθωριακούς: τον Βούδα, τον Ιησού και τον Μωάμεθ. Ακόμα και η δημοκρατία κινδύνεψε να μην γεννηθεί: αν η περσική αυτοκρατορία είχε νικήσει την Αθήνα στον πέμπτο αιώνα. Γεννημένη σε μια μικρή ελληνική πόλη, αναπτύχθηκε έπειτα και έγινε μια πολύ σημαντική σύγχρονη δύναμη. Αλλά και οι σύγχρονες επιστήμες γεννήθηκαν από πνεύματα απόβλητα από την κοινωνία του 17ου αιώνα: τον Γαλιλαίο, τον Μπέικον και τον Καρτέσιο. Ο σοσιαλισμός γεννήθηκε από τις ιδέες ενός διανοούμενου αγνοημένου από όλα τα πανεπιστήμια και από τις μεγάλες προσωπικότητες της εποχής, του Μαρξ. Εγώ αποκαλώ **"πολιτική της ανθρωπότητας και πολιτική του εκπολιτισμού"** εκείνη που θέτει το πρόβλημα της σωτηρίας της βιόσφαιρας. Αύριο θα υπάρξουν κινήματα ικανά να αναπτύξουν αυτές τις ιδέες. Ο Αντρέ Ζιντ έγραψε: **"Υπάρχουν αυτοί που λένε ότι πρέπει να αλλάξουμε την κοινωνία και εκείνοι που θεωρούν αντίθετα ότι πρέπει να αλλάξουμε τους εαυτούς μας ως πρόσωπα"**. Σύμφωνοι. Αλλά για να αλλάξουμε τους εαυτούς μας πρέπει να αλλάξουμε και τις δομές: οικονομικές, διοικητικές, τον τρόπο κατανάλωσης, τη γεωργία. Μια μεταβολή συντελείται ήδη σήμερα. Στη Γαλλία επιστρέφει το συνεταιριστικό κίνημα, στην Ευρώπη υπάρχουν ομάδες δίκαιου εμπορίου που παλεύουν ενάντια στους κερδοσκόπους μεσάζοντες. Είναι τα πρώτα παραδείγματα του νέου, που μπορεί να σηματοδοτήσει τη μεταμόρφωση» (...).